

Den här artikeln är del av rapporten "I skuggan av makten", framtagen av Svenska Läkare mot Kärnvapen och Internationella Kvinnoförbundet för Fred och Frihet, IKFF.

RATIFICERING AV FN:S FÖRBUD MOT KÄRNVAPEN

■ Hans Blix

- Jurist, politiker och ämbetsman
- Tidigare generaldirektör för Internationella atomenergiorganet (IAEA) 1981–1997
- Svensk utrikesminister (Fp) 1978–1979

Traktaten ligger nu på bordet. Staters beslut att underteckna och ratificera brukar ta tid. Det blåser motvind från Pentagon och Nato. Uppenbarligen skapar traktaten mot kärnvapen oro i Nordatlantiska rådet. Rådet yttrade i september att traktaten inte är och inte kan bli sedvanerätt.

Hur avancerar processen?

Alla kärnvapenstater är i olika grad emot att ansluta sig. Kina är minst emot, vilket visade sig bland annat vid omröstningen i FN:s generalförsamling hösten 2016 inför förhandlingarna om ett kärnvapenförbud. Även inom Nato finns en viss sympati gentemot traktaten, främst i Norge och i Nederländerna. Norges parlament har röstat igenom ett beslut att utreda huruvida det norska medlemskapet i Nato kan kombineras med att landet blir part i traktaten. Vad gäller Nederländerna var det landets parlamentet som tvångade sin regering att delta i förhandlingarna.

Medvinden kommer främst från Mexiko, Brasilien, Irland, Nya Zeeland och Österrike. I Sverige ligger frågan i långbänk då man vill undvika att detta blir en valfråga. I Finland är det en icke-fråga; man deltog inte i förhandlingarna och är traditionellt inte en aktivistisk nation vad gäller nedrustning.

Ett lite lättköpt argument mot förbudsavtalet lyder: "Om ni vill eliminera kärnvapnen, vad är det då för mening med ett avtal som kärnvapeninnehavarna förkastar? Det blir bara ett slag i luften!". Men "eliminera" i avtalstexten uttrycker ett mål på lång sikt medan preambeln berättar om det omedelbara syftet, som är att *bidra* till att uppnå en kärnvapenfri värld och att *göra framsteg* mot allmän och fullständig nedrustning. Detta är inga världsfrånvända illusioner utan syftet är tvärtom att bygga ett brett stöd bland världens länder för att delegitimisera kärnvapen.

Kom ihåg Genèveprotokollet mot gas 1925! Det tog många år innan USA ratificerade det. Nu anser alla – även USA – att gasförbudet utgör en bindande sedvanerätt, som till och med gäller vid inbördeskrig. Men visst, det måste medges – att uppnå ett förbud mot kärnvapen är en svårare uppgift än att nå fram till förbud mot biologiska och kemiska vapen, mot minor och splittrvapen. Kärnvapnen påverkar den militära balansen. Det gör inte de andra vapenkategorierna.

En annan invändning mot traktaten är följande: "Kärnvapen har bidragit till fred sedan 1945 då det inte har varit ett enda krig mellan kärnvapenmakter. Rädslan för MAD (Mutual Assured Destruction) och ömsesidig utplåning har varit avhållande". Det ligger

en sanning i det men det är också ett resultat av tur. Det har flera gånger varit farligt nära kärnvapenkrig. Om inte kärnvapen hade varit så delegitimerande hade de kanske använts.

Nu säger USA att deras kärnvapen inte längre är trovärdiga och att landet behöver "små" kärnvapen. Det ökar risken för att kärnvapen används och att situationen eskalerar. Slutsatsen är att vi måste delegitimera alla kärnvapen.

Ytterligare en invändning som förts fram mot traktaten är att den skulle underminera NPT, icke-spridningsavtalet, som är en grundpelare i kärnvapenedrustningen.

Men på vilket sätt då? Det finns inget i traktaten som strider mot NPT. Alla som står bakom traktaten är också parter i NPT. Även kärnvapenstaterna kan ansluta sig, om de gör sig av med sina kärnvapen. Den nu framförhandlade traktaten om ett förbud mot kärnvapen visar att NPT har varit otillräckligt. NPT har framgångsrikt bundit och kontrollerat icke-kärnvapenländer men kärnvapenstaterna USA och Ryssland har bara reducerat sina arsenaler av ekonomiska skäl (och moderniserat dem). NPT:s kärnvapenstater använder NPT för att legitimera sina kärnvapeninnehav. Inte på femtio år har de på allvar uppfyllt sina skyldigheter att förhandla om att stoppa kärnvapenkapprustningen och sträva efter nedrustning. Om de drev CTBT (Comprehensive Test Ban Treaty), FMCT (Fissile Material Cut-off Treaty) och START (Strategic Arms Reduction Treaty) vore situationen en annan. USA och Ryssland talar om stegvis nedrustning, men rustar istället upp!

Ska Sverige underteckna traktaten?

Alliansen motsätter sig av naturliga skäl. De önskar ansluta Sverige som medlem till Nato. Även om Nordatlantiska fördraget inte innehåller någon bestämmelse om kärnvapen, förutsätter medlemskap antagligen att man accepterar kärnvapenanvändning som en möjlig del av Natos strategier. Men finns det

i förbudstraktaten något som skulle stå i vägen för samverkan med Nato för en icke-medlem som ingår i "partnership for peace"? Det är svårt att tro när man läser texten.

Parterna i traktaten åtar sig bland annat att inte *använda, tillverka, äga eller tillåta stationering av kärnvapen på sina territorier*. (Art. 1:g). Anser man i Nato att samverkan med Sverige kräver att vi ska hålla öppet för stationering av kärnvapen? Det är osannolikt. Såväl Island som Litauen rapporteras ha haft möjlighet att, om man så hade önskat, reservera sig mot att ha kärnvapen på sina territorier både i freds- och krigstid.

Parterna i traktaten åtar sig också att inte *hjälpa, uppmuntra, leda eller engagera sig i verksamhet som är förbjuden enligt traktaten, dvs. att utveckla, testa, tillverka, förvärva, lagra eller transportera kärnvapen* (Art. 1:e och f). Man har svårt att tro att Nato, för att vara villigt att samverka med Sverige i kris eller krig, skulle kräva att vi håller öppet för något av detta. En för Nato kanske viktigare fråga kunde vara en samverkande stats hållning till transit av kärnvapen, genom territorialvatten eller hamn, lufttrum eller lufthamn. Traktaten har emellertid ingen bestämmelse härom utan lämnar åt varje part att enskilt avgöra om den vill tillåta sådan transit. Sverige skulle alltså även efter en anslutning ha fri beslutanderätt i den frågan.

Det som kvarstår vad gäller Nato, Sverige och traktaten mot kärnvapen är att Natos generalsekreterare Jens Stoltenberg och USA:s försvarsminister Jim Mattis båda har antytt att en svensk anslutning till traktaten *skulle kunna* medföra "konsekvenser" för samarbetet med Nato. Men kanske handlar det inte om någon enskild förpliktelse i förbudstraktaten som Stoltenberg och Mattis ser som ett hinder för samverkan med Sverige. Kanske handlar det bara om att man generellt vill motverka anslutning till traktaten och utnyttja Sveriges intresse av militär samverkan till att vagt skrämja oss för konsekvenserna om vi ansluter oss? Man säger inte att en svensk anslutning

till traktaten skulle minska Natos vilja att samverka och bistå Sverige i ett kris- eller krigsläge. Nej, Sveriges eventuella behov av samverkan i ett sådant läge skulle säkert matchas av ett motsvarande behov hos Nato. Vi försöker inte vara fripassagerare utan har ett eget försvar att sätta in i en krissituation och vi har på ömse håll övat den samverkan vi då vill ha. Vi har ju numera till och med ett värdlandsavtal med Nato.

Avslutningsvis, ju fler stater som skriver under och ratificerar traktaten desto starkare blir det tryck den skapar. Kärnvapenstaterna har haft nästan femtio år på sig att förverkliga sina utfästelser i NPT. Idag går de baklänges. Sverige har en lång tradition av att vara med och aktivt skjuta på. Vår anslutning skulle bidra till att öka avtalets tyngd. I ett internationellt perspektiv talar det för underskrift.